

- dr hab. Ewa Ogrodzka-Mazur prof. UŚ
- Uniwersytet Śląski
- Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji w Cieszynie
- Zakład Pedagogiki Ogólnej
- eom1@wp.pl

Praca nauczyciela

z małym dzieckiem w warunkach środowiska wielokulturowego

- na przykładzie
Śląska Cieszyńskiego

1. **Wprowadzenie: współczesne koncepcje dziecka i dzieciństwa – perspektywy ujęć badawczych.**

2. W poszukiwaniu modelu (nowych modeli) przedszkolnej i wczesnoszkolnej pedagogiki międzykulturowej.

2.1. Konteksty kulturowe.

2.2. Konteksty poznawcze.

3. **Zakończenie: perspektywy rozwoju przedszkolnej i wczesnoszkolnej pedagogiki międzykulturowej.**

„Życie – znaczy w każdym momencie zajmować postawę wartościującą”.

„Nie ma w człowieku wewnętrznego, suwerennego terytorium, on wszystek i zawsze znajduje się na granicy; patrząc w głąb siebie, patrzy on w oczy Innemu lub oczami Innego”.

/M. Bachtin/

• **Polsko-czeskie pogranicze na Śląsku Cieszyńskim jako środowisko wielokulturowe**

- określone terytorium, dające się wyznaczyć przestrzennie,
- historia i tradycja, ukształtowane w rezultacie długotrwałych procesów społecznych i kulturowych,
- wzajemne przenikanie kultur,
- brak ostrych podziałów i granic między zbiorowościami,
- przechodzenie od sytuacji dominacji kulturowej do akceptacji kultur,
- szkolnictwo podstawowe i średnie dla polskiej mniejszości narodowej,
- zjawisko dwujęzyczności genetycznej, pokrewieństwo językowo-etniczne,
- istotna rola zróżnicowania religijnego,
- płynne zróżnicowanie ekonomiczne i społeczne.

Konstrukcje (wizje) dziecka i dzieciństwa:

- Dziecko jako *odtwórca wiedzy, tożsamości i kultury* (dziecko J. Locke'a).
- Dziecko jako *istota naiwna, infantylna, dobra, bezbronna, nielogiczna* (dziecko J.J. Rousseau).
- Dziecko jako *istota zdeterminowana przez biologię oraz uniwersalne stadia rozwoju* (dziecko J. Piageta).
- Dziecko jako *czynnik rynku pracy*.
- Dziecko jako *twórca wiedzy, tożsamości i kultury*.

Pedagogika międzykulturowa:

- pedagogia – odnosząca się do praktyki edukacyjnej, obejmująca rzeczywiście wykonywane czynności wychowawczo-dydaktyczne;
- pedagogika szczegółowa – będąca teoretyczną i naukową refleksją dotyczącą praktyki edukacyjnej, posiadająca własny przedmiot zainteresowań, system pojęć oraz metodologię.

Konteksty kulturowe

- I. **Relacja: dziecko – kultura – wychowanie.**
- II. **Kreowanie poczucia wielowymiarowej tożsamości kulturowej.**
- III. **Uwrażliwianie na Innego oraz dostrzeganie odmienności ludzi innych kultur – ku modyfikacji stereotypów i uprzedzeń etnicznych.**
- IV. **Region i edukacja regionalna.**
- V. **Komunikacja i dialog międzykulturowy.**

Relacja: dziecko – kultura – wychowanie

Kontekst czasowy -

specyficzne połączenie:

- śladów przeszłości, bezpośrednio pamiętanych i przekazywanych z pokolenia na pokolenie,
- szans i okazji, jakie daje teraźniejszość ,
- wyzwania przyszłości.

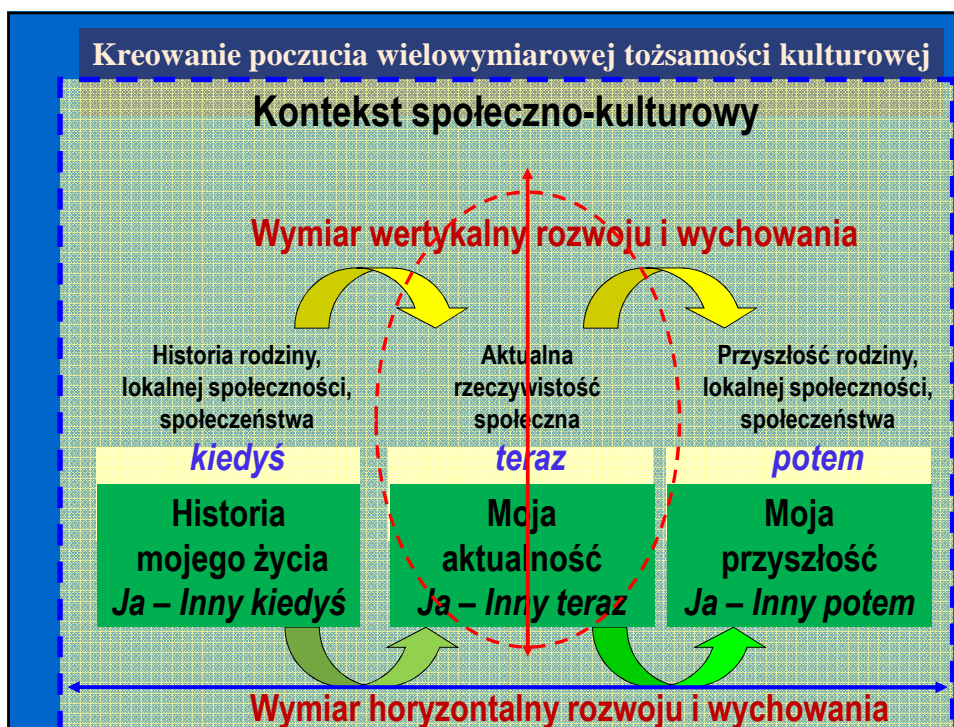
Tworzy on horyzontalny wymiar rozwoju i wychowania

Kontekst społeczno-kulturowy –

wielopoziomowa, złożona sieć różnego typu związków społecznych:

- od bezpośrednich interakcji w diadach, triadach i poliadach w rodzinie,
- przez grupy rówieśnicze, koleżeńskie i sąsiedzkie ,
- przez instytucje i organizacje,
- po wspólnoty, społeczności lokalne, społeczeństwa, państwa i cywilizacje.

Tworzy on wertykalny wymiar rozwoju i wychowania

Czynniki podtrzymujące i wzmacniające stereotypy i uprzedzenia u dzieci:

- czynniki powiązane ze *strukturą społeczną* (funkcjonujące w środowisku rodzinnym i szkolnym normy społeczne, dominujące w grupie rówieśniczej wzorce interakcji społecznej, obojętność i bierność społeczna wobec różnych przejawów uprzedzeń i dyskryminacji),
- czynniki *osobowościowe* (brak tolerancji, autorytaryzm, tendencja do konformizmu, frustracja i zachowania agresywne, niski status społeczny środowiska życia),
- czynniki *kulturowe* (ideologie obowiązujące w danej kulturze, uprzedzenia pojawiające się we wczesnej socjalizacji).

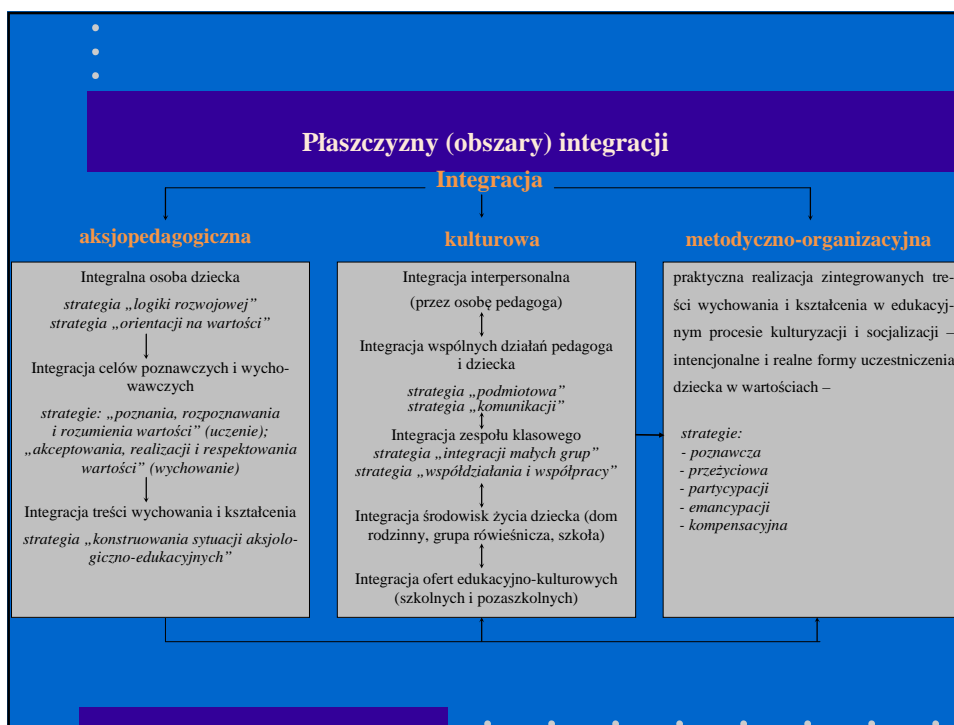
Konteksty poznawcze

I. Motywy poznawania świata i uczenia się.

II. Konstruowanie wiedzy w przedszkolu i w szkole: uczenie się przez dialog i kontakt międzykulturowy.

Motywy poznawania świata i uczenia się w kontekście podstawowych potrzeb dziecka

SYMBIOZA	SEPARACJA	INDYWIDUACJA
Przywiązanie, więzi z innymi (potrzeby związane z kształtowaniem poczucia bezpieczeństwa)	Potrzeby związane z rozwojem tożsamości	Potrzeby samorealizacji
MOTYWY UJAWNIAJĄCE SIĘ W PROCESIE EDUKACJI		
Rozwój więzi, poszukiwanie akceptacji i spełnianie oczekiwań: –podstawowego obiektu (rodzica / rodziców), –nauczyciela, –rówieśników.	– Wyodrębnienie i potwierdzenie swojego Ja. – Budowanie i obrona granic Ja-Inni.	– Eksploracja otoczenia. – Rozwijanie własnych zainteresowań i uzdolnień.

Obszary zmian w teoriach edukacji:

- **wiedza nauczyciela** – istotna rola osobistych teorii pedagogicznych, osobista refleksja nad własną praktyką, nastawienie na alternatywność rozwiązań edukacyjnych,
- **wiedza wychowanka** – istnienie wielu „możliwych światów” i ich interpretacji, dialog rozumiejący, gotowość do „nieposłuszeństwa w myśleniu”, myślenie twórcze, ukryty program przedszkola i szkoły,

- ⤵ **komunikowanie się na zajęciach** – społeczny charakter uczenia się, współdziałanie w grupie dla wspólnego celu (zadania), badawczo-twórcza funkcja mowy, znaczenie mowy eksploracyjnej (głośnego myślenia),
- ⤵ **planowanie dydaktyczne** – spontaniczne eksperymentowanie, wskazówki, improwizacje, cele rozumiane jako intencje i ogólne zamierzenia.

⋮
⋮
⋮
**Perspektywy rozwoju przedszkolnej
i wczesnoszkolnej pedagogiki
międzykulturowej**

– w zakresie teorii pedagogicznej:

- ⤵ **promowanie paradygmatów „kształcenia dla rozwoju” oraz „współistnienia”**,
- ⤵ **skupienie zainteresowań na badaniach podstawowych i stosowanych w sferze tzw. rozwoju kierunkowego dzieci w kontekście zmieniającego się otoczenia społeczno-kulturowego,**
- ⤵ **powiązanie badań i studiów międzykulturowych z najnowszymi nurtami filozofii, psychologii, socjologii, nauk o kulturze i innych dyscyplin wiedzy,**

•
•
•
– w zakresie praktyki edukacyjnej:

- przygotowanie nauczycieli oraz rodziców (pedagogizacja) do roli *przewodników i tłumaczy międzykulturowych*,
- poszerzenie zakresu integracji w przedszkolu i w klasach I-III: a) integracja wspólnych działań pedagoga i dziecka, b) integracja grupy, c) integracja środowisk życia dziecka (dom rodzinny, grupa rówieśnicza, szkoła), d) integracja ofert edukacyjno-kulturowych (szkolnych i pozaszkolnych).

•
•
•
Edukacja nauczycieli jest (powinna być) przedmiotem szczególnego zainteresowania państw i społeczeństw przejawiających troskę o oświatę i pragnących zapewnić sobie możliwości rozwoju oraz pomyślnego funkcjonowania we współczesnym świecie. To przecież od nauczycieli – od ich przygotowania zawodowego i kompetencji – w znacznym stopniu zależy, czy oświata spełni (przynajmniej w dużej mierze) pokładane w niej nadzieje.

Tadeusz Lewowicki

• **Wykaz publikacji w serii „Edukacja Międzykulturowa”**

1992

- *Dzieci z Zaolzia (z badań osobowości uczniów szkół podstawowych z polskim językiem nauczania)*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
- *Hierarchia wartości i plany życiowe dzieci z Zaolzia*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1994

- *Kulturowe, społeczne i edukacyjne wyznaczniki dróg życiowych młodzieży z Zaolzia*. Red. T. Lewowicki. Katowice, Wyd. UŚ.
- *Poczucie tożsamości narodowej młodzieży – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1995

- *Społeczności młodzieżowe na Pograniczu*. Red. T. Lewowicki. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

1996.

- *Społeczności pogranicza – Wielokulturowość – Edukacja*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

1997

- *Osobowość i społeczne funkcjonowanie młodzieży regionu Podbeskidzia*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Katowice, Wyd. UŚ.

1998

- *Młodzież i tolerancja. Studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, B. Grabowska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
- *Problemy pogranicza i edukacja*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

2000 •

- *Edukacja międzykulturowa w Polsce i na świecie*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Katowice, Wyd. UŚ.
- *Rodzina – Wychowanie – Wielokulturowość*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
- *Szkoła na pograniczach*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta. Katowice, Wyd. UŚ.

2001

- *W poszukiwaniu teorii przydatnych w badaniach międzykulturowych*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.

2002

- *Edukacja wobec ładu globalnego*. Red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, T. Pilch, S. Tomiuk. Warszawa, Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- *Intercultural Education: The Individual in Relation to Others and Other Cultures*. Eds T. Lewowicki, J. Urban. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
- *Kwestie wyznaniowe w społecznościach wielokulturowych*. Red. T. Lewowicki, A. Różańska, U. Klajmon. Cieszyn, Uniwersytet Śląski – Filia.
- Różańska A.: *Działalność edukacyjna Śląskiego Kościoła Ewangelickiego Augsburskiego Wyznania na Zaolziu*. Cieszyn, Wydawnictwo Śląski Kościół Ewangelicki Augsburskiego Wyznania. • • • • •

2003 •

- *Świat wartości i edukacja międzykulturowa*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

2004

- *Język, komunikacja i edukacja w społecznościach wielokulturowych*. Red. T. Lewowicki, J. Urban, A. Szczypka-Rusz. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.

2005

- *Polityka społeczna i oświatowa a edukacja międzykulturowa*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
- *Przemiany społeczno-cywilizacyjne a edukacja szkolna – problemy rozwoju indywidualnego i kształtowania się tożsamości*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Kraków, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

2006

- Gajdzica A.: *Reforma oświaty a praktyka edukacji wczesnoszkolnej*. Katowice, Wyd. UŚ.
- *Teorie i modele badań międzykulturowych*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie.
- *Z teorii i praktyki edukacji międzykulturowej*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet Śląski – Filia – WSP ZNP w Warszawie. • • • • •

2007 :

- *Edukacja międzykulturowa na pograniczach w pierwszych latach rozszerzonej Unii Europejskiej – teoria i praktyka.* Red. T. Lewowicki, J. Urban. Katowice, Wyd. „Gnome”.
- *Intercultural Education: Theory and Practice.* Eds T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Ogrodzka-Mazur E.: *Kompetencja aksjologiczna dzieci w młodszym wieku szkolnym. Studium porównawcze środowisk zróżnicowanych kulturowo.* Katowice, Wyd. UŚ.
- Szczurek-Boruta A.: *Zadania rozwojowe młodzieży i edukacyjne warunki ich wypełniania w środowiskach zróżnicowanych gospodarczo i kulturowo – studium pedagogiczne.* Katowice, Wyd. UŚ.
- Szczurek-Boruta A.: *Edukacja i odkrywanie tożsamości w warunkach wielokulturowości – szkice pedagogiczne.* Cieszyn – Kraków, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Oficyna Wydawnicza „Impuls”.

2008 :

- *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – doświadczenia na pograniczu polsko-czeskim.* Red. T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Socjalizacja i kształtowanie się tożsamości – problemy i propozycje rozwiązań.* Red. T. Lewowicki, B. Grabowska, A. Róžańska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Praca nauczyciela w warunkach wielokulturowości – studia i doświadczenia z pogranicza polsko-czeskiego.* Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Socjopatologia pogranicza a edukacja.* Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2009

- Pieohaczek-Ogierman G.: *Postawy zdrowotne uczniów i ich socjokulturowe uwarunkowania*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Spoleczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*. T.1. *Konteksty teoretyczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, J. Urban. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Spoleczne uwarunkowania edukacji międzykulturowej*. T.2. *Problemy praktyki oświatowej*. Red. T. Lewowicki, A. Szczurek-Boruta, B. Grabowska. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Poczucie tożsamości i stosunek młodzieży do wybranych kwestii społecznych – studium z pogranicza polsko-czeskiego*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Szczurek-Boruta. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.
- *Borderland Sociopathology and Education*. Eds T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur, A. Gajdzica. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek.

2010

- *Szkołnictwo z polskim językiem nauczania w państwach europejskich – stan, problemy i perspektywy*. Red. T. Lewowicki, J. Nikitorowicz, A. Szczurek-Boruta. Białystok – Cieszyn – Warszawa, Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego, Wyższa Szkoła Pedagogiczna ZNP w Warszawie, Stowarzyszenie Wspierania Edukacji Międzykulturowej.
- *Edukacja międzykulturowa – teorie, poglądy, doświadczenia społeczne*. Red. T. Lewowicki, E. Ogrodzka-Mazur. Cieszyn – Warszawa – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie – Wydawnictwo Adam Marszałek .
- Klajmon U.: *Działalność wychowawcza Kościoła katolickiego na Śląsku Cieszyńskim*. Cieszyn – Toruń, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – Wydawnictwo Adam Marszałek .
- *Dzieci w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej. Materiały dla nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Cieszyn – Warszawa, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie (w druku).
- *Dzieci i młodzież w procesie kształtowania postaw kulturowych. Przewodnik po ścieżkach edukacji regionalnej, wielo- i międzykulturowej. Materiały dla nauczycieli szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych*. Red. T. Lewowicki, J. Suchodolska. Cieszyn – Warszawa, Wydział Etnologii i Nauk o Edukacji Uniwersytetu Śląskiego – WSP ZNP w Warszawie (w druku).

